

DE KONING DER BOSSEN

© Bakur Sulakauri Publishing, 2013

Titel: De koning der bossen

Auteur: Dato Turashvili

Vertaling: Artchil Djavakhadze

Redactie: Tineke en Hans Hagen

Uitgever Nederland:

Uitgeverij U2pi BV, Den Haag

Website uitgever: www.jouwboek.nl

ISBN: 978-90-8759-602-6

NUR: 302

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

DATO TURASHVILI

De koning der bossen

(Legendes over David de Bouwer)

HISTORISCHE ROMAN

Voordat de film wordt opgenomen

Onze wens is om de lezer te laten kennismaken met het script van de literaire tekst over het leven en werk van David de Bouwer die mogelijk nog eens tot een speelfilm zal leiden. Het woord ‘mogelijk’ gebruiken wij omdat de geestelijk vader van het idee van deze film, producent Levan Korinteli, is overleden en de naam van zijn opvolger nog niet bekend is, ook niet bij ons. Daarom willen wij, de auteurs van het script, u als toekomstige kijkers van de toekomstige film, deze tekst in boekvorm aanbieden nog voordat de film gemaakt wordt.

In eerste instantie is deze beslissing bepaald door de grote publieke belangstelling voor dit project. Daarom willen wij voor de realisering hiervan graag beginnen om de regisseur van de toekomstige film een mythe in herinnering te roepen. Deze mythe is bij de Georgische bergbevolking bekend en gaat over Nana, een oude godheid van de Iberische Georgiërs. De mythe over deze godin speelt in de tijd dat de post-Atlantische Iberische beschaving ontstond, toen de volkeren van Iberische oorsprong over de wereld waren verspreid. In de tijd van David de Bouwer werden zij, overeenkomstig de mythologische profetie, bijeen gebracht voor de beslissende strijd tegen de gemeenschappelijke vijand.

Wat betreft de inhoud van de legende, het was onder de volkeren van Iberische oorsprong vanouds bekend dat godin Nana elf wolvenwelpen aan de mensen had geschonken om ze groot te brengen. De welpjes werden in verschillende Iberische landen uitgezet totdat ze op een cruciaal moment bij elkaar werden gebracht om deel te nemen aan de beslissende strijd.

Deze beslissende strijd is de slag bij Didgori, waar zij aan zij met

de Georgiërs ook de andere Iberiërs vchten onder leiding van David de Bouwer. In het begin van de film wordt daarom op de kaart van Eurazië op Georgië ingezoomd, waardoor het de kijker duidelijk wordt waar het land ligt en waar de film zich afspeelt. De kaart laat ook de Georgische hoofdstad Tbilisi zien en de omgeving van de plaats Didgori waar de beslissende slag op 12 augustus 1121 heeft plaatsgevonden.

De allereerste beelden dienen om de kijker het gevoel te geven dat hem een dramatisch verhaal vol avontuur te wachten staat. Dat is wat kijkers willen en waar ze naar uitzien. De eerste filmbeelden geven dat meteen goed weer. Troepen staan tegenover elkaar opgesteld, klaar voor de strijd. Aan de ene kant staat het Georgische leger, in doodse stilte. Aan de andere kant is het typerende lawaai en geschreeuw van de Turken-Seltsjoeken te horen. De Seltsjoekse soldaten met hun oosterse gewaden en islamitische vlaggen zien er heel anders uit dan de Georgische strijders die op hun kleding en vlaggen kruisen en christelijke symbolen hebben afgebeeld.

Het gejuich en de uitgelaten stemming onder de islamitische Seltsjoekse strijders is begrijpelijk. Zij voelen zich zeker van hun overwinning, want zij zijn in aantal aanzienlijk groter dan de Georgiërs.

De Georgiërs staan roerloos met het heldere inzicht dat deze strijd voor hen van beslissende betekenis zal zijn; dat het een kwestie van leven of dood is staat op hun gelaat te lezen. Dan wordt verder op de gezichten ingezoomd en de kijker voelt dat een brute en meedogenloze strijd zal volgen.

Nog voor het begin van de strijd, treden op een teken van de koning tweehonderd man in monnikenkledij uit het Georgische leger naar voren.

In een rustig tempo lopen zij in de richting van de vijand. In het hoofdkamp denken de veldheren dat de monniken ongewapend komen onderhandelen, overtuigd van een Georgische nederlaag. Wanneer de monniken nog slechts een paar stappen van de Seltsjoekse voorhoede zijn verwijderd, worden de beelden stilgezet en verschijnt de filmtiteling. De titels komen op het moment dat de kijker klaar zit om het gevecht te bekijken, maar de film gaat in feite over de oorsprong van deze strijd in Georgië en hoe koning David uiteindelijk de overwinning behaalde, daarom verschijnt na de titels in beeld: 'Het jaar 1087'. De kijker gaat terug in de tijd naar het geruïneerde en verwoeste Georgië. Echter, voordat wij samen met de lezer terug naar het Georgië van 1087 zullen gaan, willen wij graag onze uitgangspunten bij het maken van het script verduidelijken en de noodzaak van een commentaar op deze filmroman verder toelichten.

Gelukkig zijn er voldoende Georgische en buitenlandse historische bronnen over David de Bouwer en de tijd waarin hij leefde. Het was de tijd van de kruistochten. De Europeanen waren bijzonder geïnteresseerd in Georgië en in de ons omringende landen waar militaire operaties werden uitgevoerd. Behalve van Europese auteurs, om voor de hand liggende redenen, heeft David de Bouwer als koning en persoonlijkheid ook grote belangstelling gehad van oosterse historici. Er zijn weinig kroniekschrijvers uit die tijd die de Georgische koning niet hebben vermeld. De meeste westerse en oosterse auteurs beschrijven peripetieën van David's oorlogen en zeer interessante en bovenal belangrijke details van zijn leven en zijn werk.

We hebben de historische bronnen met een groot gevoel van verantwoordelijkheid en betrokkenheid bestudeerd, op een zorgvuldige en aandachtige manier, waarbij we adviezen hebben

gekreken van historici, wetenschappers en onderzoekers. Iedereen heeft ons maximaal geholpen om ons in het betreffende tijdperk te verdiepen met aandacht voor de belangrijkste details. Wij hebben ook de stereotyperingen in het collectieve historische geheugen in overweging genomen en geprobeerd om ons los te maken van een dogmatische benadering van ons verleden en van specifieke historische personen. Daarom hebben wij besloten om een script te maken over David de Bouwer, niet alleen als koning en heilige, maar ook als mens die een held is geworden. Voor ons was juist het proces dat vooraf ging aan het ontstaan van de stereotype interessant. Wij wilden het leven van koning David beschrijven dat niet in de schoolboeken staat. Echter, in onze jeugd werd ons geleerd dat Georgië nooit een groter, machtiger, beroemder, wijzer en succesvoller koning dan David de Bouwer heeft gehad. Maar wij wilden samen met de lezer en de toekomstige kijker precies die weg afleggen die koning David moet hebben gevolgd om van een verwoest erfgoed een land te stichten dat meer dan succesvol is geworden. Een dergelijk succes heeft Georgië in staatkundig opzicht nooit meer behaald. Dat bracht ons op het idee om deze film te maken, want wij zijn ervan overtuigd (anders dan onze tegenstanders), dat een dergelijke film terdege van belang is voor het hedendaagse Georgië. Meer dan ooit hebben wij nu behoefte aan de beste lessen van onze geschiedenis om ons land optimaal te kunnen ontwikkelen. Wij moeten de mooiste bladzijden van de geschiedenis van ons land kennen om daar trots op te kunnen zijn. Niet als museumstukken, maar als een ervaring die de basis vormt voor de ontwikkeling van de staat. Een dergelijke ervaring bestond immers al in Georgië, gebaseerd op waarden die een belangrijke pijler zijn voor onze moderne en beschaafde

maatschappij. De meeste ontwikkelde landen zijn vandaag de dag trots op hun prestaties in de twintigste eeuw, maar onze staat maakte deze ontwikkelingen een aantal eeuwen geleden al mee. Vervolgens zijn, om subjectieve en objectieve redenen, zelfs belangrijke wezenlijke eigenschappen verloren gegaan. Wij zijn ook vaardigheden kwijtgeraakt, zonder welke men zelfs niet kan dromen de staatsontwikkeling succesvol te laten verlopen. Wij zijn nu zelfs verplicht om van anderen te leren wat wij zelf al veel eerder wisten. De Georgische staat heeft ooit een Gouden Eeuw beleefd, maar dit tijdperk is voorafgegaan door zowel hard werken en zaken opbouwen als door het leveren van gevechten, in de letterlijke zin van het woord. Het in verband brengen van de naam van David de Bouwer met de Didgori oorlog is niet toevallig. Degenen die aandachtig de bladzijden van onze geschiedenis hebben gelezen, weten dat het brein achter de overwinning in dit oergevecht David de Bouwer is en de slag bij Didgori het kroonjuweel is van de moed en het intellect van het Georgische leger.

Daarom begint onze film met deze slag. Natuurlijk is zo'n begin geen toeval, want toen de Georgische en de Seltsjoekse troepen in augustus 1121 op het slagveld bij Didgori tegenover elkaar stonden, wist niemand hoe deze oorlog zou aflopen, de oorlog die het lot en de existentie van ons land heeft bepaald. Bij het begin van de strijd leefde de kwestie van bestaan of niet bestaan en overleven of ten onder gaan zo sterk en gevoelig dat zich bij Didgori niet alleen de strijders verzamelden maar ook de schrijvers van de kronieken van de geschiedenis. Er bestaan diverse bronnen van de slag bij Didgori, waarin zelfs kleine details van verschillende auteurs op elkaar lijken, maar er is ook één saillant detail waarover verschillende zienswijzen bestaan.

Alle kroniekschrijvers bevestigen dat, voordat de strijd losbarstte, uit het Georgische leger ongeveer tweehonderd mannen naar voren kwamen, die in de richting van het vijandelijke kamp trokken. Toen ze dit kamp naderden, voerden ze onverwacht een offensief uit, op zo'n manier dat het vreselijke paniek en wanorde in het enorm grote Seltsjoekse leger veroorzaakte. Deze zelfopoffering bij de start heeft uiteindelijk de Georgiërs de overwinning in de Didgori oorlog bezorgd. Maar de kroniekschrijvers verhalen verschillend over wie deze zelfopofferende mensen waren, die zich afsplitsten van het Georgische leger en de Seltsjoeken zo dicht konden naderen, dat het hun lukte om zelfs de hoofdbevelhebber van het coalitieleger Ilghazi te verwonden.

Europese auteurs schrijven (om voor de hand liggende redenen) dat het Europese kruisvaarders waren. Het is echter ongeloofwaardig en onbegrijpelijk dat de Seltsjoeken kruisvaarders zo dichtbij lieten komen, kruisvaarders met wie bijna de hele moslimwereld in meedogenloze en wrede oorlog was. Eveneens ongeloofwaardig en onbegrijpelijk is dat de Seltsjoeken zouden kunnen geloven dat de kruisvaarders voor het begin van de strijd plotseling hadden besloten om naar hun gezworen vijand over te lopen, of waarom David de Bouwer het begin van de beslissende strijd zou toevertrouwen aan kruisvaarders. De beroemde Seltsjoekse legerleider Ilghazi had kruisvaarders immers meerdere malen en zo zwaar neergeslagen dat je je niet kunt voorstellen dat tweehonderd kruisvaarders geen paniek en verwarring onder de honderdduizenden Seltsjoeken zouden veroorzaken.

Een andere versie is dat de Seltsjoeken die tweehonderd voorhoede-infanteristen dichtbij lieten komen omdat ze uit Trialeti kwamen, strijders van Liparit Baghvasj, die besloten

hadden om naar de vijand over te lopen omdat hun vroegere heer door koning David uit Georgië was verbannen. Maar het is absurd en moeilijk voorstelbaar dat strijders met dezelfde kleding en wapenuitrusting als de rest van de Georgiërs die tegen de vijand optrokken, de Seltsjoeken lieten geloven dat ze zich aan de vijand zouden willen overgeven.

Er bestaat ook een vertelling over tweehonderd strijders van Kyptsjakse afkomst. Hun afkomst zou de reden zijn dat de Seltsjoeken geloofden dat ze de Georgiërs gingen verraden. Dat is ook onwaarschijnlijk hetgeen we bevestigd zien in de beslissing van de koning; David de Bouwer had veertigduizend Kyptsjakse krijgers uitgenodigd om zich in Georgië te vestigen en heeft alleen een deel van hen voor de slag bij Didgori ingezet. Hij beseftte heel goed dat je de oorlog alleen kunt winnen als de soldaten volledig doordrongen zijn van de belangen die op het spel staan. Van huurlingen kun je, om begrijpelijke redenen, een dergelijk begrip niet verwachten. Daarom had hij hoofdzakelijk ingezet op Georgiërs die (in tegenstelling tot de Kyptsjaken) geen terugweg hadden, want het zou hun laatste strijd zijn als zij deze slag zouden verliezen.

Er is nog een simpele reden die de juistheid van onze versie bevestigt. Hoewel de Kyptsjaken, evenals de Turken, de Oghuzen en andere Turkse volken in de Kaukasus en Anatolië, uit Centraal Azië kwamen, denken wetenschappers dat tussen hen etnische en raciale verschillen bestonden. Historische bronnen omschrijven de Kyptsjaken als de vertegenwoordigers van een niet typisch Mongools ras. In wetenschappelijke kringen bestaat de veronderstelling dat zij van oorsprong tot de Fins-Oegrise etnische groep behoren. Mocht dit niet zo zijn, dan is onze versie nog steeds gebaseerd op historische bronnen en de logica

en de beginselen van de filmkunst. Om deze redenen besloten wij dat deze tweehonderd zelfopofferende mensen, die zonder aarzeling hun eigen leven hebben gegeven voor de overwinning bij Didgori, Georgische monniken zijn geweest. Zij waren wel monniken, maar ze waren gezworen monniken, die de Georgische gevechtstechnieken perfect beheersten. In vreedestijd oefenden ze monnikentaken uit in een klooster, waarvoor David de Bouwer persoonlijk de zorg droeg. In opdracht van koning David was er een school in het klooster opgericht, waar de monniken werden voorbereid voor bijzondere missies in het belang van de staat. In de Didgori oorlog had David de Bouwer de belangrijkste missie speciaal aan deze Georgische monniken toevertrouwd. Deze beslissing is de meest optimale en juiste gebleken.

In de ochtend voordat de slag begon, op het moment dat de Seltsjoeken zeker van eigen overwinning hun gebruikelijke strijdkreet uitschreeuwden, maakten ongeveer tweehonderd monniken zich op een teken van de koning in stilte los van het Georgische leger. Langzaam trokken ze in de richting van het hoofdkamp van de vijand. De tweehonderd ongewapende Georgiërs, gekleed in monnikensoutanes, waardoor het leek alsof ze alleen een vredesdoel dienden, bereikten ongehinderd de tent van veldheer Ilghazi. De vijand was er zeker van dat ongewapende monniken alleen met een vredesmissie bij de veldheer kwamen en ze konden zich door hun overmacht in getal alles voorstellen, behalve wat er toen gebeurde. Het ging allemaal zo snel en onverwachts dat in het vijandelijke leger paniek uitbrak en verwarring het lot van de strijd ging bepalen. Toen de Georgische monniken de omgeving van Ilghazi naderden, vielen ze de vijand zo onverhoeds aan dat ze in staat waren

om Ilghazi te verwonden. De monniken gebruikten wapens die speciaal voor zulke gelegenheden werden gemaakt. Onder de monnikensoutane droegen ze flexibele zwaarden om hun middel, net zoals je een riem draagt. De vijand kon deze wapens natuurlijk niet zien, evenmin als de wapens die ze achter hun rug verborgen hielden. De monniken gebruikten ook Chevsoerische smalle zwaarden, die op het eerste gezicht op wandelstokken leken, maar eenmaal uit de schede bezorgden zij de Seltsjoeken de nederlaag.

De overwinning van de Georgiërs in deze strijd was zo belangrijk voor ons land, dat onze film met de slag bij Didgori begint. De weg naar deze overwinning was voor Georgië en koning David de Bouwer heel lang en moeilijk. Ook onze lezer zal deze weg volgen. Er zullen bij de lezer waarschijnlijk veel vragen opkomen, maar het doel van dit boek is juist om alle ideeën en suggesties van iedereen die met ons mee wil denken te verzamelen, voordat de filmopnames beginnen.

Ons boek begint op een kruispunt. Dit kruispunt was en is een continue en bepalende factor in onze geschiedenis.

Het kruispunt

In 1087, toen dit verhaal begon, werden Anatolië, Klein Azië, Perzië en bijna het hele Arabische schiereiland geregeerd door de Seltsjoekse emirs.

In dat jaar ontmoetten vier emirs elkaar op een stoffig kruispunt, in het zuidwesten van Georgië, heel dicht bij de Georgische grens. De vier emirs voerden ieder een eigen leger aan. Na het begroetingsritueel en het tonen van respect werd de stilte door emir Ayaz verbroken: ‘Waar komt u vandaan, uwe excellentie emir Ahmed?’

In het snelle antwoord van Emir Ahmed klonk trots door. Het was niet alleen voor emir Ayaz, maar ook voor de anderen bedoeld: ‘Wij hebben een inval gepleegd in het land van de Georgiërs en zijn nu weer op weg naar huis.’

Emir Ayaz zei, ook niet alleen tot emir Ahmed: ‘Wij waren juist van plan om de landen van ongelovigen schatplichtig te maken.’ ‘Wij hebben onze huizen verlaten en zijn op zoek naar een rijk land, waarvan de schatten en de kostbaarheden door mijn dappere krijgers royaal onder elkaar gedeeld kunnen worden’ zei emir Benjoek.

Emir Sahami, die de jongste was, wachtte geduldig op zijn beurt en zei: ‘Ons huis en ons vaderland zijn daar, waar onze schapen kunnen grazen en waar het beste gras groeit. Dat land zoeken wij.’

Emir Ahmed moest lachen ‘Dus, jullie zijn blijkbaar allemaal onderweg naar Georgië. Ik wens jullie daar veel succes bij!’

Emir Benjoek glimlachte eveneens, maar zei bescheiden: ‘Je zei dat je het land van de Georgiërs net hebt beroofd, wat hebben wij

daar dan nog te zoeken?’

Emir Ahmed antwoordde: ‘Dit land is zo rijk dat als wij het alle vier nog duizend jaar lang zouden plunderen, er nog altijd wat overblijft.’

Emir Ahmed nam met respect en met een hoofdknik afscheid van de emirs en vervolgde zijn weg. De andere drie emirs vertrokken, ieder met zijn eigen leger, in de richting van Georgië.

Koning Giorgi II van Georgië vroeg omstreeks diezelfde tijd om een vredesakkoord. Sultan Melik van de Turk-Seltsjoeken had de Georgische koning bevolen om samen met zijn leger, als onderdeel van het leger van de sultan, ten strijde te trekken. De Georgische koning restte geen andere keuze, want zijn land was door de vijand geruïneerd, verwoest en vernietigd.

In datzelfde jaar werd de zoon van koning Giorgi, prins David Bagrationi, veertien jaar oud. Hij voelde geen aandrang om zich met staatszaken te bemoeien, het land werd immers door zijn vader bestuurd. Zijn vader was een onsuccesvol bestuurder, dit had subjectieve en objectieve redenen.

Prins David vermaakte zich met spelletjes bij de rivier met zijn pleegbroers en jeugdvriendjes. Op een dag waren zij samen met Bivriteli bezig om vissenstrikken te vlechten, toen uit de richting van de kasteelruïne Sjoelia verscheen. Sjoelia was net als Bivriteli een pleegbroer van David, maar hij was, anders dan Bivriteli, niet in een adellijke familie geboren, maar was opgegroeid in de bergstreek Pchovi.

‘Zij zijn zo mooi, als in een sprookje’ riep Sjoelia vanuit de verte. David en Bivriteli lachten toen ze Sjoelia hoorden.

‘Blijven jullie maar lekker vissen vangen, dat vinden jullie toch leuker.’

Nu glimlachten beiden weer, maar gaven geen antwoord. Bivriteli zette een vissenstrik in het water.

‘Zij zijn heel dichtbij, in de uiterwaard aan de overkant.’

‘Zijn ze aan het zwemmen?’ vroeg Bivriteli, waarop de ogen van Sjoelia begonnen te stralen.

‘Opschieten, als wij toch een keertje naar ze willen kijken, want zij blijven daar echt niet de hele dag.’

Nu antwoordde David Sjoelia met een glimlach: ‘Ik ken je mooie praatjes, het is zeker weer de dochter van de stalknecht die naar de rivier is gekomen.’

Sjoelia had het opgegeven maar riep toch naar Bivriteli: ‘Ga mee. Moet ik alleen gaan kijken? Als jij meegaat, gaat hij ook mee.’

Bivriteli liep de rivier uit, knipoogde naar David en ze gingen met zijn drieën geruisloos richting het bos. Maar Sjoelia bleef onderweg toch onrustig en zei: ‘Wij moeten bovenlangs gaan.’

Zij kwamen via de bovenkant naderbij en verborgen zich in een schuilplaats, maar aan de overkant van de rivier waren alleen de jurken van de baadsters te zien. Sjoelia bleef onrustig: ‘Kijk, daar is de dochter van de stalknecht, achter de takken.’

David bleef, net als Bivriteli, om dit kinderachtige gedrag van Sjoelia glimlachen en ze lieten hem doorgaan. Ze zagen geen reden om hem te stoppen, want ze waren pas veertien jaar oud en hadden nog geen notie van de volwassen en wrede wereld.

‘Wanneer jij koning wordt en ik jouw hoge beambte, dan zal ik deze dochter van de stalknecht van je afpakken en steek ik samen met haar in galop deze bergen over.’

Sjoelia wilde nog iets tegen de prins zeggen, maar Bivriteli onderbrak hem: ‘Gaan jullie naar Shirvan?’

‘Ik ga liever naar Shiraz. Daar hebben ze tuinen, waar je geen last van de hitte hebt... Laten schrikken?’

Sjoelia speelde met een steentje in zijn hand, maar hij hoefde de meisjes niet meer te laten schrikken, want ze vluchtten al schreeuwend weg. Ze waren bang geworden door het water dat plotseling rood van kleur werd. De jongens keken inmiddels ook aandachtig naar de rivier en op dat moment voelde Sjoelia de staf van Mirneli in zijn nek.

‘Jij oorsprong van alle kwaad en zondaars geest.’

Kapelaan Mirneli trof Sjoelia op zo’n manier, dat David en Bivriteli overeind sprongen en hun hoofd lieten hangen.

Sjoelia maakte zich rollend en schreeuwend los van Mirneli: ‘De koning heeft ons niet meegenomen, “zulke jonge jongens hebben in de oorlog niets te zoeken” had hij gezegd’.

De kapelaan onderbrak Sjoelia en wendde zich tot prins David: ‘De koning is teruggekomen en vroeg naar je.’

‘Is de koning teruggekeerd?’

‘Teruggekeerd’ herhaalde Mirneli en de jongens keken verbaasd naar elkaar.

‘En de belegering dan. Heeft hij de belegering opgeheven?’

Mirneli gaf David geen antwoord en met een hoofdzwaai maakte de kapelaan duidelijk, hem te volgen.

‘Hij is vast teruggekeerd omdat de bronsttijd is begonnen’ merkte Sjoelia op, waarop Mirneli met zijn staf naar hem begon te zwaaien.

‘Daarom zit je hele dagen in je schuilplaats?!’

Door de stenen galerij liep de hofmeester voorop, gevolgd door David, Bivriteli, Sjoelia en Mirneli.

Zoals je vaak ziet in een hofhouding, had de hofmeester een bijzondere stem. Binnen het hof maakte die grote indruk, echter niet op de prins en zijn vrienden, want hoe harder de hofmeester

schreeuwde, hoe grappiger dit voor hen klonk: ‘De prins komt! De prins komt!’

De hofmeester liep onder het booggewelf door. Alleen David volgde hem. De anderen bleven buiten.

‘Wat een stem heeft onze hofmeester, van schrik verslik je je nog in je wijn. Je zult zien dat de koning nu waarschijnlijk net een kom wijn in zijn hand houdt, en dat hij dan door de hofmeester de hik krijgt’ fluisterde Sjoelia. Daarop zwaaide Mirneli weer met zijn staf naar hem.

‘Nee, en het wordt helemaal leuk als zijn jachthavik net op zijn andere arm zit’ bleef Sjoelia kletsen. Mirneli drukte met zijn staf op de voet van de jongen. Sjoelia kreunde van de pijn.

David ging via een smalle gang de kamer binnen, waar de koning-vader met zijn rug naar hem toe stond en bezig was om pijlen te schaven met een met edelstenen versierde dolk. De koning had een losknoopte soutane om en had zijn haren in de war. Toen hij David opmerkte, omarmde hij hem, drukte hem stevig tegen zich aan en kuste zijn voorhoofd.

‘Je ruikt naar gras, je hebt een lekkere geur’ zei de koning tegen zijn zoon die er zwijgend en met gebogen hoofd bij stond.

‘Deze pijlen schaaf ik voor jou, want het bos wacht op ons, de herten burlen en het bos wacht op ons allemaal.’

De koning nam een boog, liep naar het raam en spande hem.

‘Kom hier, kijk even, kijk hoe hij door de lucht vliegt. Op deze manier pijlen schaven, heeft Thomas mij geleerd. Ken je Thomas? Thomas, ken je die?’

David gaf zijn vader geen antwoord. De koning spande de boog met veel kracht en schoot een pijl af.

‘Kijk maar of ik iets in het bos geraakt heb’ zei koning Giorgi op een kinderlijk vrolijke manier. Toen pakte hij een nieuwe pijl om